

УДК 342.9:351.746.1(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.47>**К. А. Казмірук**

аспірант

ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В статті здійснено дослідження особливостей адміністративно-правового регулювання захисту прав державної прикордонної служби під час воєнного стану. Зазначено, що повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України призвела до докорінної зміни безпекового середовища держави та правового режиму її функціонування, де Державна прикордонна служба України виступає не лише як охоронець державного кордону, але й як активний учасник оборонних дій, що функціонує в умовах постійного ризику для життя та здоров'я своїх військовослужбовців і персоналу. Запровадження воєнного стану передбачає суттєве обмеження низки конституційних прав і свобод, а також зміни в адміністративно-правовому регулюванні органів виконавчої влади, включно з ДПСУ.

Зазначено, що адміністративне право, як галузь публічного права, забезпечує нормативне регулювання організації діяльності ДПСУ, визначає компетенції, функції та гарантії службовців, а також процедури захисту їхніх прав у разі порушення. Проте в умовах воєнного стану окремі положення адміністративного законодавства або втрачають чинність, або застосовуються у зміненому вигляді, що вимагає теоретичного осмислення та правового аналізу. Однак, у період воєнного стану реалізація прав вимагає особливого адміністративно-правового підходу, який би забезпечував не лише функціональність прикордонної служби, але й реальний захист прав військовослужбовців відповідно до стандартів верховенства права, пропорційності та недопущення дискримінації.

Зроблено висновок, що гадміністративно-правове регулювання захисту прав Державної прикордонної служби України у період воєнного стану потребує особливої уваги як з боку правників-науковців, так і практиків. Воєнний стан створює нову правову реальність, в якій обмеження низки прав та зміна правового режиму функціонування державних органів мають супроводжуватись ефективними гарантіями захисту прав військовослужбовців, особливо тих, хто безпосередньо виконує завдання в умовах бойових дій, це є не лише обов'язком держави, а й запорукою збереження боєздатності, морального духу та правопорядку у прикордонному середовищі.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, прикордонна служба, національна безпека, національна безпека і оборона, адміністративна діяльність, воєнний стан, правоохоронна діяльність, правоохоронний орган, публічне управління, дотримання прав та свобод громадян.

Актуальність дослідження. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України призвела до докорінної зміни безпекового середовища держави та правового режиму її функціонування. У цих умовах Державна прикордонна служба України виступає не лише як охоронець державного кордону, але й як активний учасник оборонних дій, що функціонує в умовах постійного ризику для життя та здоров'я своїх військовослужбовців і персоналу. Запровадження воєнного стану передбачає сут-

тєве обмеження низки конституційних прав і свобод, а також зміни в адміністративно-правовому регулюванні органів виконавчої влади, включно з ДПСУ. У таких умовах зростає потреба в чіткому визначенні правового статусу прикордонників, гарантій їх соціального та правового захисту, механізмів адміністративного реагування на можливі порушення їх прав з боку органів державної влади, командування чи інших суб'єктів.

Особливої актуальності набуває питання забезпечення балансу між ефективністю служ-

бової діяльності у воєнний час та дотриманням принципів законності, справедливості й людської гідності. Водночас виявляються прогалини та неузгодженості у чинному законодавстві, які ускладнюють реалізацію правових механізмів захисту працівників ДПСУ під час воєнного стану. Таким чином, дослідження особливостей адміністративно-правового регулювання захисту прав ДПСУ у воєнний період є надзвичайно актуальним як у теоретичному, так і в практичному вимірах. Воно спрямоване на удосконалення нормативно-правової бази, зміцнення правового захисту військовослужбовців та забезпечення ефективного функціонування прикордонної служби у кризових умовах.

Мета дослідження. Метою цієї статті є дослідження особливостей адміністративно-правового регулювання захисту прав військовослужбовців і персоналу ДПСУ під час дії правового режиму воєнного стану, аналіз існуючих нормативних прогалин, а також формулювання пропозицій щодо удосконалення відповідного правового механізму.

Останні наукові дослідження. Проблематика особливостей адміністративно-правового регулювання захисту прав державної прикордонної служби під час воєнного стану досліджувалась у працях низки вітчизняних науковців таких, як : В. Авер'янов, С. Адамчук, О. Андрійко, О. Бандурка, В. Білецький, В. Бойко, В. Галунько, І. Голосніченко, Р. Гуменюк, Р. Гринько, Н. Демчик, В. Зьолка, Ю. Іщук, В. Колпаков, М. Король, С. Кузьменко, Ю. Курилюк, І. Кушнір, Я. Кушнір, Р. Ляшук, О. Мейко, А. Мота, О. Савченко, Л. Серватюк, В. Половінков, С. Рибаченко, С. Царенко, О. Царенко, В. Хома та інших, які зробили вагомий внесок у розвиток теоретичних та практичних засад нормативного регулювання діяльності державної прикордонної служби в Україні, але слід зазначити, що в умовах сьогодення вищевказане питання потребує додаткового дослідження та певного корегування чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах повномасштабної збройної агресії проти України особливого значення набуває питання правового забезпечення діяльності сил оборони та безпеки, зокрема Державної прикордонної служби України (ДПСУ), як одного із ключових елементів сектору національної безпеки, де вони виконують критично важливі функції щодо захисту державного кордону, виявлення та нейтралізації загроз, забезпечення право-

порядку в прикордонних районах. Адміністративне право, як галузь публічного права, забезпечує нормативне регулювання організації діяльності ДПСУ, визначає компетенції, функції та гарантії службовців, а також процедури захисту їхніх прав у разі порушення. Проте в умовах воєнного стану окремі положення адміністративного законодавства або втрачають чинність, або застосовуються у зміненому вигляді, що вимагає теоретичного осмислення та правового аналізу. Визначаючи термін право то воно має подвійне значення, з одного боку виражаючи свою сутність через сукупність загальнообов'язкових норм, які регулюють суспільні відносини між суб'єктами права та встановлюють належні моделі їхньої поведінки, та з іншого відображає певну юридичну можливість суб'єкта правових відносин діяти певним чином, вимагати відповідної поведінки від інших осіб або користуватися передбаченими законом благами.

Розглядаючи загальні права військовослужбовців то вони гарантовані Конституцією України [1], Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» [2], Статутами Збройних Сил України[3], а також іншими нормативно-правовими актами, що регламентують проходження військової служби, а також право на соціальний захист, медичне забезпечення, житлове забезпечення, безпечні умови служби, а також право на правову допомогу та оскарження неправомірних дій командування.

Професор В. Теремецький зазначив, що адміністративно - правове регулювання соціального захисту військовослужбовців є діяльністю суб'єктів владних повноважень щодо встановлення умов матеріального забезпечення, надання соціальних пільг, медичного та реабілітаційного забезпечення військовослужбовців під час проходження служби[4].

Слід зазначити, що існує і спеціалізовані права військовослужбовців ДПСУ як представників правоохоронного органу спеціального призначення, що виконують як оборонну, так і правоохоронну функцію і відповідно наділяють їх специфічними службовими правами, передбаченими як загальними законами, так і спеціальним законодавством, зокрема, Законом України «Про Державну прикордонну службу України» [5], Кодексом України про адміністративні правопорушення[6], Законом України «Про національну безпеку України» [7] тощо. У період воєнного стану реалізація цієї багаторівневої системи прав вимагає особливого адміністративно-правового підходу, який би

забезпечував не лише функціональність прикордонної служби, але й реальний захист прав військовослужбовців відповідно до стандартів верховенства права, пропорційності та недопущення дискримінації. Так, статтею 24 Закону України «Про державну прикордонну службу» визначено правовий захист особового складу Державної прикордонної служби України, де військовослужбовці та працівники Державної прикордонної служби України під час виконання покладених на них обов'язків є представниками влади, недоторканність особи, честь і гідність яких охороняються законом. Недоторканність особи військовослужбовця, а також працівника Державної прикордонної служби України, який відповідно до його службових повноважень залучений до оперативно-службової діяльності, їх честь і гідність охороняються законом, а статтею 25 цього ж закону зазначається соціальний захист особового складу Державної прикордонної служби України, де визначено, що держава забезпечує соціальний захист особового складу Державної прикордонної служби України. Пенсійне забезпечення військовослужбовців Державної прикордонної служби України здійснюється у порядку та у розмірах, встановлених Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». Військовослужбовці Державної прикордонної служби України користуються правовими і соціальними гарантіями відповідно до Закону України «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та інших актів законодавства. Соціальний захист працівників Державної прикордонної служби України забезпечується на загальних підставах відповідно до законодавства про працю, якщо інше не передбачено трудовим договором[5]. Таким чином, в умовах дії воєнного стану права набувають розширеного змісту, оскільки військовослужбовці виконуючи завдання, що мають стратегічне та оперативне значення для забезпечення оборони держави, захисту державного кордону та підтримання національної безпеки, мають право віддавати накази та розпорядження підлеглим у межах компетенції, що впливає із займаної посади, здійснювати контроль і нагляд за дотриманням дисципліни, законності та правил несення служби у підрозділах, приймати управлінські рішення щодо організації оперативно-службової діяльності, охорони державного кордону та протидії загрозам національній безпеці, вимагати від підлеглих виконання покладених

на них обов'язків, забезпечуючи при цьому дотримання законності, прав і свобод військовослужбовців, ініціювати застосування заходів заохочення або дисциплінарного впливу у порядку, встановленому Дисциплінарним статутом Збройних Сил України[8], звертатися до вищих органів управління з питань службової діяльності, матеріального, соціального чи правового забезпечення підлеглого складу.

Висновок. Таким чином, адміністративно-правове регулювання захисту прав Державної прикордонної служби України у період воєнного стану потребує особливої уваги як з боку правників-науковців, так і практиків. Воєнний стан створює нову правову реальність, в якій обмеження низки прав та зміна правового режиму функціонування державних органів мають супроводжуватись ефективними гарантіями захисту прав військовослужбовців, особливо тих, хто безпосередньо виконує завдання в умовах бойових дій, це є не лише обов'язком держави, а й запорукою збереження боєздатності, морального духу та правопорядку у прикордонному середовищі.

Список використаної літератури:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про військовий обов'язок і військову службу. Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII .URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
3. Статути Збройних Сил України: збірник законів: чинне законодавство із змінами та допов. на 01 лютого 2023 року: Офіц. тексти. Київ: *Алерта*, 2023. 436 с.
4. Теремецький В.І. Адміністративно - правове регулювання соціального захисту військовослужбовців в Україні. *Наукові записки. серія право*. Випуск 2. 2024. С.253-259
5. Про Державну прикордонну службу України. Закон України від 03.04.2003 № 661-IV.URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення.Закон України від 07.12.1984 № 8073-X .URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
7. Про національну безпеку України. Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII.URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
8. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України Закон України від 24.03.1999 № 551-XIV URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text>

Kazmiruk K. A. Features of administrative-legal regulation of protection of the rights of the State Border Service of Ukraine during martial state

The article studies the features of administrative and legal regulation of the protection of the rights of the state border service during martial law. It is noted that the full-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine led to a fundamental change in the security environment of the state and the legal regime of its functioning, where the State Border Service of Ukraine acts not only as a guard of the state border, but also as an active participant in defense actions, operating in conditions of constant risk to the life and health of its servicemen and personnel. The introduction of martial law involves significant restrictions on a number of constitutional rights and freedoms, as well as changes in the administrative and legal regulation of executive authorities, including the State Border Guard Service of Ukraine.

It is noted that administrative law, as a branch of public law, provides regulatory regulation of the organization of the activities of the State Administrative Service of Ukraine, determines the competencies, functions and guarantees of employees, as well as procedures for protecting their rights in the event of a violation. However, under martial law, certain provisions of administrative legislation either lose their validity or are applied in a modified form, which requires theoretical understanding and legal analysis. However, during martial law, the implementation of rights requires a special administrative and legal approach that would ensure not only the functionality of the border service, but also the real protection of the rights of military personnel in accordance with the standards of the rule of law, proportionality, and non-discrimination.

It is concluded that the administrative and legal regulation of the protection of the rights of the State Border Service of Ukraine during martial law requires special attention from both legal scholars and practitioners. Martial law creates a new legal reality in which restrictions on a number of rights and changes in the legal regime of the functioning of state bodies must be accompanied by effective guarantees for the protection of the rights of military personnel, especially those who directly perform tasks in combat conditions. This is not only the duty of the state, but also a guarantee of maintaining combat readiness, morale, and law and order in the border environment.

Key words: *administrative and legal regulation, border service, national security, national security and defense, administrative activity, martial law, law enforcement activity, law enforcement agency, public administration, observance of citizens' rights and freedoms*